

ANUARI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura, 8, 2023. ISSN 2696-3949
<https://doi.org/10.1344/ABLL.2023.8.017>

Articles

LES BIBLIOTEQUES ESPECIALITZADES A CATALUNYA: ANÀLISI DE LA SITUACIÓ ACTUAL I ACTIVITAT (2020-2022)

THE SPECIAL LIBRARIES IN CATALONIA: ANALYSIS OF THE CURRENT SITUATION AND ACTIVITY (2020-2022)

LAS BIBLIOTECAS ESPECIALIZADAS EN CATALUÑA: ANÁLISIS DE LA SITUACIÓN ACTUAL Y ACTIVIDAD (2020-2022)

Miguel Navas-Fernández

Cap del Centre de Documentació, Museu de Ciències Naturals de Barcelona, España

<https://orcid.org/0000-0002-5191-238X>

Rebut: 06/02/2024; Acceptat: 01/03/2024; Publicat: 25/04/2024

Com citar-ho:

Navas-Fernández, Miguel. «Les biblioteques especialitzades a Catalunya: anàlisi de la situació actual i activitat (2020-2022)». *Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 8 (2023), e018. DOI: <https://doi.org/10.1344/ABLL.2023.8.018>

No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

Miguel Navas-Fernández, 2023

Resum

Després d'identificar les característiques bàsiques de les biblioteques especialitzades i centres de documentació, s'analitza de manera crítica el seu univers a Catalunya segons les dades del Directori de Biblioteques de Catalunya, per tipologies i titularitats. Es descriuen els catàlegs existents i les activitats de les xarxes durant els tres anys d'aquest període. Finalment, es debat sobre l'estat actual de les especialitzades, i s'aporten algunes idees i propostes.

Paraules clau: Biblioteques especialitzades; Biblioteques especialitzades de la Generalitat de Catalunya; Biblioteques judicials; Biblioteques governamentals; Centres de documentació

Abstract

After identifying the basic characteristics of special libraries, the study provides a critical analysis of these centres in Catalonia according to typology and owner, with data from the Libraries Directory. Online catalogues and networks created and activities performed during this three-year period are described. Finally, the current state of special libraries is discussed, and some ideas and proposals are presented.

Keywords: Special libraries, Special libraries of the Government of Catalonia (BEG), Law libraries, Government libraries, Documentation centres

Resumen

Después de identificar las características básicas de las bibliotecas especializadas y centros de documentación, se analiza de forma crítica su universo en Cataluña según los datos del Directorio de Bibliotecas, por tipologías y titularidades. Se describen los catálogos existentes y las actividades de las redes durante los tres años de este período. Por último, se debate sobre el estado actual de las especializadas, y se aportan algunas ideas y propuestas.

Palabras clave: Bibliotecas especializadas, Bibliotecas especializadas de la Generalitat de Catalunya (BEG), Bibliotecas judiciales, Bibliotecas gubernamentales, Centros de documentación

1 Presentació

Amb aquesta contribució es pretén donar continuïtat als articles de Sau (2016) i Vivó (2019). El primer d'ells és un estudi complet sobre característiques, tipologies, xarxes, estat de la qüestió, etc. que inclou totes les biblioteques especialitzades que hi ha a Catalunya i les accions i esdeveniments més interessants que s'hi han desenvolupat durant el període 2014-2015. El segon, tot i que cobreix un període consecutiu (2016-2019), es refereix únicament a les biblioteques especialitzades de la Generalitat (BEG).

En aquesta ocasió, es farà una anàlisi crítica amb les dades estadístiques disponibles, i també es repassarà l'activitat de les diferents xarxes i tipologies de biblioteques durant el període 2020-2022.

2 Definicions de *biblioteca especialitzada*

2.1 Catalunya

La [Llei 4/1993, de 18 de març, del Sistema Bibliotecari de Catalunya](#) diu que les *biblioteques especialitzades* formen part d'aquest sistema (article 5), i que són aquelles que «contenen un fons centrat principalment en un camp específic del coneixement», que poden ser de «titularitat pública o privada», que «presten servei públic amb les restriccions que els són pròpies» i que «es coordinen amb la resta del Sistema Bibliotecari en els termes que estableix l'article 43.2 per a les biblioteques universitàries» (article 45). Això últim es refereix a la coordinació mitjançant la Biblioteca de Catalunya (BC), que és el que va donar peu al Catàleg de les biblioteques especialitzades de la Generalitat (a partir d'ara, CBEG), gestionat per la BC i que va ser l'embrió de la Xarxa de Biblioteques Especialitzades de la Generalitat (a partir d'ara, XBEG; vegeu l'apartat 4.2.1).

Pensem que el fet primordial que estableix aquest tipus de biblioteques és la pertinença a una institució. Com a conseqüència, la biblioteca o centre de documentació ha de tenir un fons especialitzat, ja que una institució existeix en relació amb una temàtica, camp del coneixement o sector d'actuació. D'aquí el nom *especialitzades*, en contraposició a *públiques*, que en realitat actua en el sentit de populars (per a tothom), mentre que les biblioteques de les institucions adrecen els seus serveis a una comunitat restringida o específica, com pot ser el personal intern i persones externes vinculades a un camp del saber o professió.

Tal com va escriure Sau (2016), la publicació de l'IDESCAT [Estadística de biblioteques 2004](#) deia que les biblioteques especialitzades «depenen d'una associació, servei oficial, centre d'investigació, societat erudita, associació professional, institució cultural, cambra de comerç, museu o qualsevol altre organisme, i pertanyen majoritàriament a una disciplina o branca particular. Poden proporcionar documentació o servei a totes les persones que ho demanin o estar essencialment destinades a respondre a les necessitats d'informació d'un tipus especialitzat d'usuari.

2.2 Espanya

La [Comisión Técnica de Cooperación de Bibliotecas Especializadas \(CTCBE\)](#) del Consejo de Cooperación Bibliotecaria va establir el 2011 que una biblioteca especialitzada «es la biblioteca o centro de documentación que depende de una institución, pública o privada, cuyos fondos tratan de un tema específico, o grupo de temas afines, y que tiene como objetivo dar apoyo a la toma de decisiones del personal de su institución, o facilitar información concreta sobre una materia, o dar servicios técnicos para el desarrollo de las investigaciones del personal de la propia institución o de usuarios externos. Las bibliotecas especializadas pueden estar organizadas en redes o llegar a acuerdos de colaboración para dar un mejor servicio a sus usuarios», i va oferir, d'aquesta manera, una definició molt més profunda i actualitzada.

A més a més, establia quatre requisits mínims per ser considerada biblioteca especialitzada i no un mer conjunt de llibres en un prestatge (reproduïm aquí la traducció resumida al català de Sau, 2016):

- Reconeixement de la biblioteca per part de la institució, cosa que suposa dotació pressupostària.
- Composta per una col·lecció de recursos culturals d'informació o de coneixement identificada i organitzada.
- Prestació de serveis bibliogràfics, de documentació i informació a la institució i/o a usuaris externs.
- Existència de personal tècnic qualificat dedicat a tasques tècniques i de serveis pròpies d'una biblioteca especialitzada.

2.3 Internacional

La [Norma UNE-ISO 2789:2014](#) (article 2.1.12) diu que una *biblioteca especialitzada* és, i aquí també emprarem la traducció de Sau (2016), «una biblioteca independent (sic) que abasta una disciplina o camp concret del coneixement o un interès local o regional especial. El terme inclou biblioteques que principalment atenen una categoria concreta d'usuaris o que es dediquen especialment a un format concret de document o biblioteques patrocinades per organitzacions per posar-les al servei dels seus objectius laborals». No sabem a què es deu això d'*independent*, quan precisament una biblioteca és especialitzada, en primer lloc, per pertànyer o dependre d'una institució mare, com hem dit.

A l'*Encyclopedia of Library and Information Sciences* (Shumaker, 2011), trobem que «una biblioteca especialitzada proveeix recursos d'informació especialitzats en una matèria específica, serveix a una clientela especialitzada i limitada, a la qual subministra serveis especialitzats». Es tracta d'una bona definició que podria millorar si el redactat no fos tan redundat (el terme *especialitzat*, *special* en anglès, hi surt quatre cops).

Una dada important és que les biblioteques de l'Administració es poden dividir en governamentals (del poder executiu), parlamentàries (del poder legislatiu) i judicials. A la [International Federation of Library Associations and Institutions \(IFLA\)](#) hi ha una secció per a cada tipologia.

2.4 Característiques bàsiques

Després d'analitzar les definicions trobades, podem establir quines són les característiques bàsiques de les biblioteques especialitzades:

- Formen part d'una institució pública o privada.
- Tenen un fons documental sobre una disciplina o temàtica.
- S'adrecen a un públic o sector concret, tot i que es poden obrir també al públic general, normalment amb algun tipus de restricció en l'accés o la prestació de serveis.

Ens agrada especialment la definició de la CTCBE, en la qual, a més d'aquests aspectes bàsics, també es mencionen funcions importants, com ara el suport a la institució mateixa (ajuda en la presa de decisions, suport tècnic i d'investigació), l'organització en xarxes i la col·laboració, i uns requisits mínims que s'han de complir per ser considerada biblioteca (reconeixement de la institució, prestació de serveis, personal qualificat).

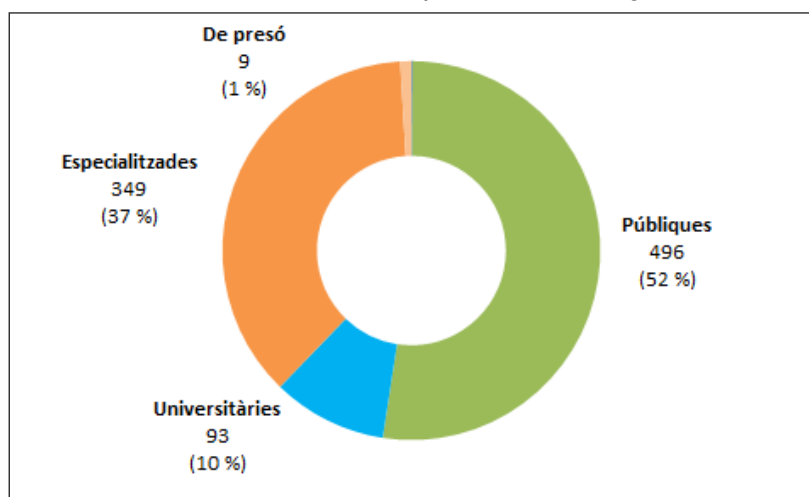
3 Nombre i tipus de biblioteques especialitzades

3.1 Les especialitzades al Sistema Bibliotecari

Sau (2016) consulta diverses fonts i directoris amb data 2016. Les fonts estadístiques oficials, [l'Institut d'Estadística de Catalunya \(IDESCAT\)](#) i [l'Institut Nacional d'Estadística \(INE\)](#), s'han actualitzat el 2018, però les dades són similars a les del 2016 i per al 2018 són idèntiques entre elles. En tot cas, el [Directori de Biblioteques de Catalunya](#), mantingut pel Departament de Cultura de la Generalitat, és una font que s'actualitza constantment i en temps real, i per tant serà la que utilitzarem en aquest estudi.

Al Directori figuren tres-centes quaranta-nou biblioteques especialitzades en actiu o tancades temporalment, que representen el 37 % del total de biblioteques de Catalunya, un pes relatiu francament important. Les dades s'ha consultat i analitzat el desembre del 2022, però no s'han comprovat o corregit.

Gràfic 1. Biblioteques a Catalunya

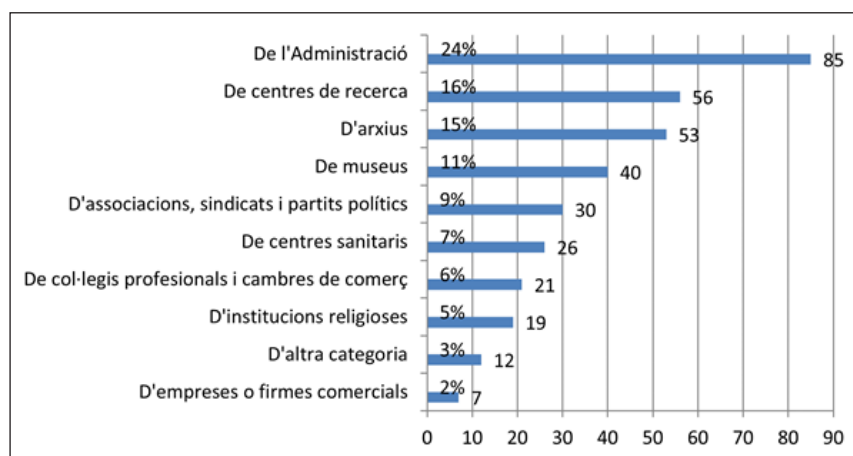
D'aquest gràfic, s'ha exclòs la Biblioteca de Catalunya i també les biblioteques escolars, que no apareixen al Directori, però que són 2.183, segons el [Mapa de biblioteques escolars](#), més de mil de les quals són [centres PuntEdu](#).

3.2 Tipologia i titularitat

Quant a tipologies, la mencionada Norma UNE-ISO 2789:2014 proposa els tipus següents: governamentals, de serveis sanitaris, d'institucions i associacions professionals i científiques, del sector industrial i comercial, de mitjans de comunicació, regionals i d'altres. Segons Shumaker (2011), s'hi inclouen biblioteques d'empreses, governamentals, judicials, mèdiques, de museus i també les existents dins les institucions acadèmiques (aquestes últimes es consideren especialitzades perquè sovint es financen separatament de la resta de la universitat i s'orienten a un grup d'usuaris concret).

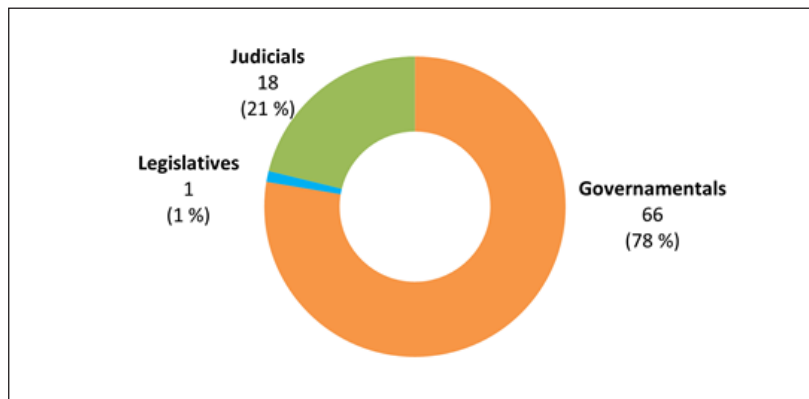
Les tres-centes quaranta-nou biblioteques que figuren al Directori el desembre del 2022 es distribueixen en les tipologies següents:

Gràfic 2. Biblioteques especialitzades per tipologia

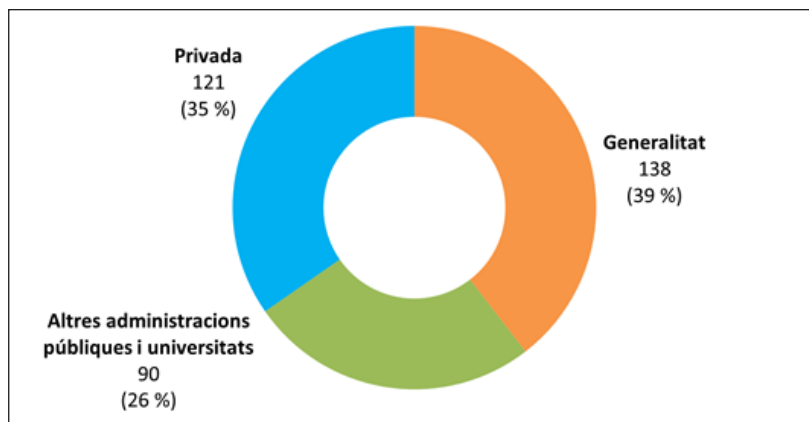
La tipologia més important és la de biblioteques de l'Administració, amb el 24 % del total d'especialitzades, seguides per les biblioteques de centres de recerca, d'arxius, de museus, etc. Les de l'Administració, com hem vist en l'apartat 2.3, es poden dividir segons el poder al qual pertanyen. Consultant el Directori, trobem que hi ha seixanta-sis biblioteques governamentals, divuit de judicials i una de legislativa (la del Parlament).

Gràfic 3. Biblioteques de l'Administració segons el poder

Quant a la titularitat de les institucions de què depenen, les BEG, que són les biblioteques de departaments o institucions de la Generalitat, o consorcis o institucions en les quals la Generalitat participa d'alguna manera, representen el 39 % del total de biblioteques especialitzades a Catalunya. En aquest punt, segons Sau (2016), eren el 28 %. No pensem que hi hagi hagut un augment real en nombre de biblioteques, sinó més aviat un registre més curós al Directori, que ha considerat com a BEG biblioteques que abans no ho eren. Les administracions locals (ajuntaments i Diputació de Barcelona, bàsicament), sumant la petita presència de l'Administració general de l'Estat [biblioteques del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC)] i els centres de recerca vinculats a universitats, arriben al 26 %. I, per acabar, les biblioteques d'institucions privades (que no és el mateix que dir amb ànim de lucre) representen el 35 %, una dada a tenir molt en compte.

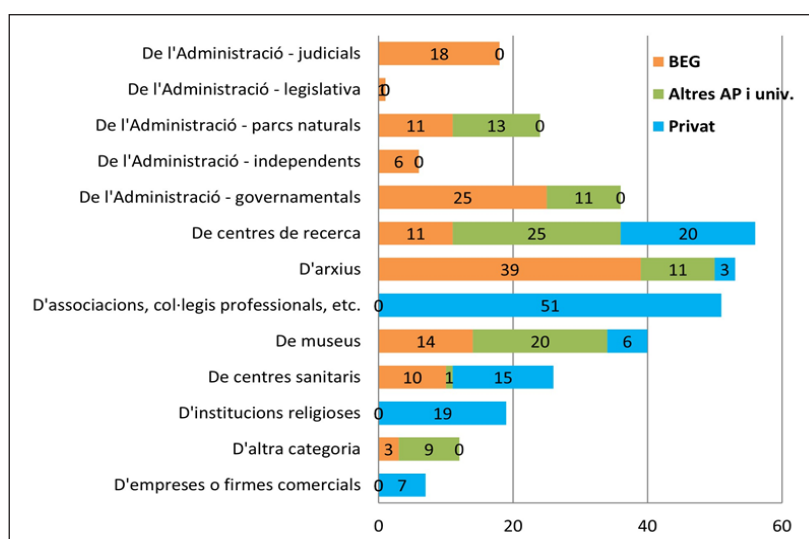
Gràfic 4. Titularitat de les biblioteques especialitzades

Ara, però, farem una anàlisi més profunda, introduint algun canvi que permetrà entendre millor l'univers de les especialitzades i observar la natura diversa de les institucions de què depenen, fet que preconfigura les xarxes. Així, hem dividit les biblioteques de l'Administració en governamentals (dels departaments i d'institucions autònomes o independents), de parcs naturals (també depenen de departaments, però són d'una tipologia molt marcada i formen una xarxa, com veurem en l'apartat 4.2.3) i judicials. També hem fet una única categoria per a associacions, col·legis professionals, etc., ja que la norma ISO no fa la distinció que trobem al Directori que diferencia, per un costat, associacions, sindicats i partits polítics i, per l'altre, col·legis professionals i cambres de comerç.

Gràfic 5. Biblioteques especialitzades per tipologia i administració

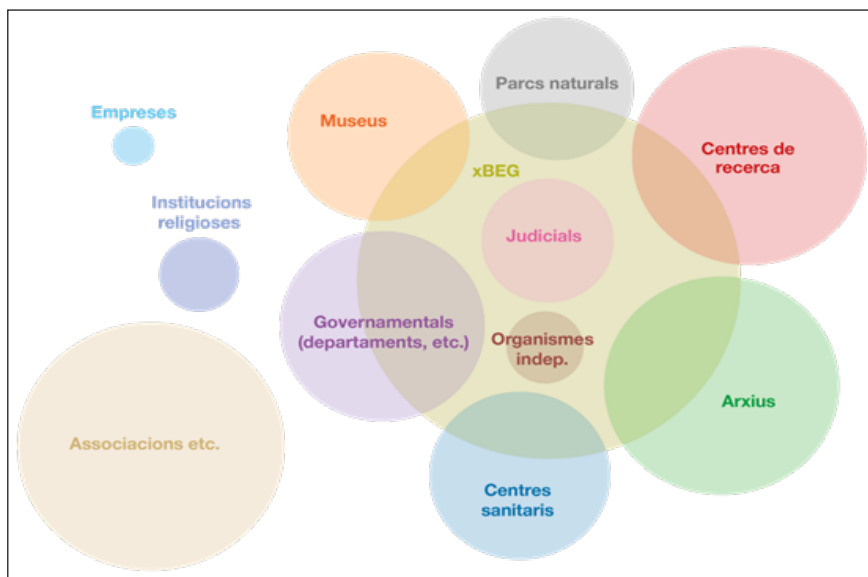
Quant a les BEG, es pot apreciar que, com és lògic, totes les judicials, la legislativa i les d'institucions autònomes o independents pertanyen al seu àmbit, que són sis: Consell de Garanties Estatutàries, Consell del Treball, Consell de l'Audiovisual, Sindicatura de Comptes, Agència Catalana del Consum i Autoritat Catalana de la Competència. Amb relació a les purament governamentals (departamentals), les BEG són el 69 %, i quasi la meitat dels centres de documentació de parcs naturals també són BEG (l'altra meitat són de la Diputació, com veurem en l'apartat 4.2.3). Així mateix, és notable la seva presència a les d'arxius (74 %), centres sanitaris (38 %), museus (35 %) i centres de recerca (20 %). Les altres administracions i les universitats estan presents a les mateixes categories, en major o menor mesura.

Les biblioteques d'institucions privades són totes les d'associacions, col·legis professionals i institucions religioses, però també una part important dels centres sanitaris (58 %) i centres de recerca (36 %) i algun arxiu. Val la pena mencionar que al Directori només figuren set biblioteques d'empreses.

Al diagrama de Venn següent es pot apreciar més visualment quines són les tipologies d'especialitzades, la mida i la importància de la Xarxa BEG.

Gràfic 6. Biblioteques especialitzades a Catalunya i la Xarxa BEG

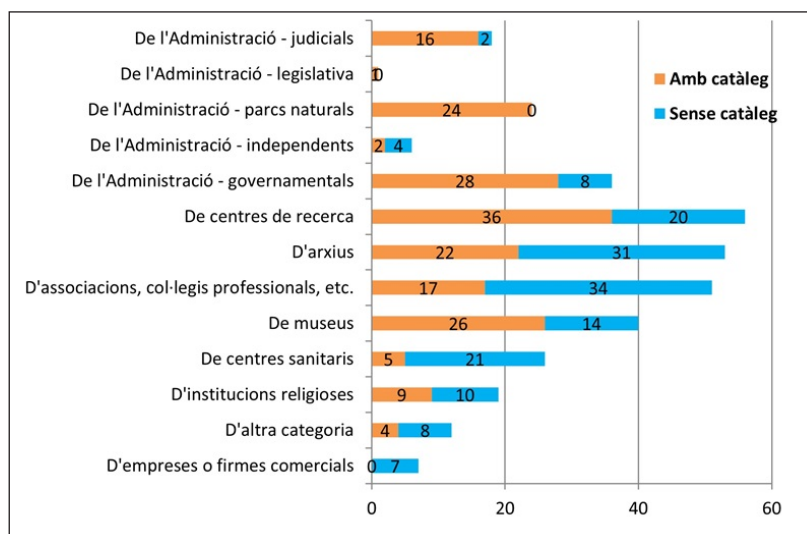
4 Catàlegs i xarxes

4.1 Catàlegs

La situació de les biblioteques especialitzades de Catalunya quant a l'automatització, analitzada segons la presència d'OPAC (catàleg en línia, de l'anglès *online public access catalog*), és ben diversa, com era d'esperar.

En primer lloc, s'ha d'assenyalar que un total de cent cinquanta-nou biblioteques (el 46 % del total) no disposa d'OPAC. El fet de no tenir-ne podria ser un indicatiu que la biblioteca no fos tal, sinó més aviat una col·lecció de llibres i documents més o menys endreçats i probablement sense personal tècnic que la gestioni.

Gràfic 7. Biblioteques amb catàleg i sense

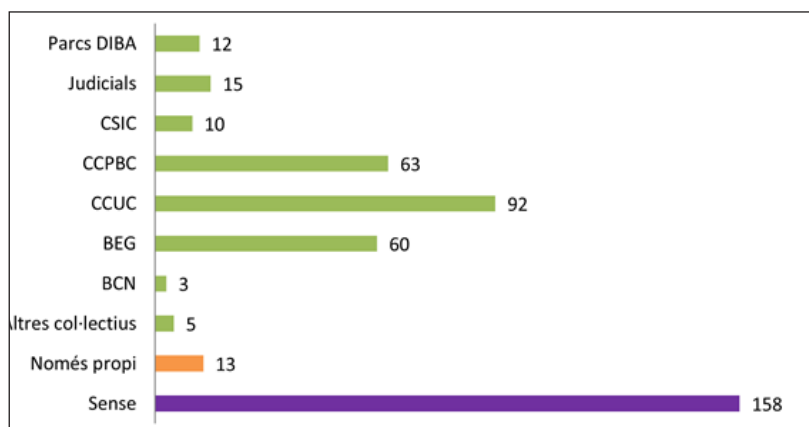

Sorprenentment, hi ha un nombre no menyspreable de biblioteques de l'Administració sense OPAC. És probable que algunes sí que en tinguin o, si més no, disposin d'algun tipus de catàleg o inventari intern. També és possible que utilitzin altres tipus de recursos d'informació propis, com ara bases de dades o repositoris. En qualsevol cas, es tracta de biblioteques que no han informat de cap OPAC al Directori. Com hem dit, no farem cap verificació o revisió de les dades, simplement, les analitzem. Estem parlant de dues de judicials (segons el Directori, Biblioteca del Palau de Justícia de Girona i Escola Judicial), quatre de les sis institucions autònomes o independents (Consell de Garanties Estatutàries, Sindicatura de Comptes, Agència Catalana del Consum i Autoritat Catalana de la Competència) i vuit de les trenta-sis governamentals (la majoria de delegacions d'institucions de l'Administració General de l'Estat -INE i Institut Nacional de la Seguretat Social-, junt amb alguns òrgans especials, com ara serveis i institucions especials, per exemple, patronats).

De la resta de tipologies, l'absència de catàlegs en línia és total en els centres de documentació d'empreses, i només el 19 % de les biblioteques de centres sanitaris en tenen, tot i que no és necessàriament un fet negatiu. Quant a les empreses, es pot entendre que no disposin de catàlegs bibliogràfics clàssics (bàsicament, per a llibres en paper i revistes), sinó que gestionin altres sistemes d'informació, com ara intranets i portals, bases de dades, arxius, etc. De manera similar, les biblioteques i els centres de documentació sanitaris o relacionats amb la salut i la medicina (com ara la Biblioteca de les Ciències de la Salut, una de les governamentals sense catàleg) sovint no tenen OPAC, perquè donen més importància a fonts d'articles científics i recursos digitals. Tan sols el 33 % de les d'associacions i col·legis professionals tenen catàleg, possiblement per motius semblants a les tipologies anteriors. Les biblioteques dels arxius i les d'institucions religioses presenten un percentatge similar (42 % i 47 %, respectivament), mentre que les biblioteques de centres de recerca i de museus en tenen una proporció més alta (64 % i 65 %).

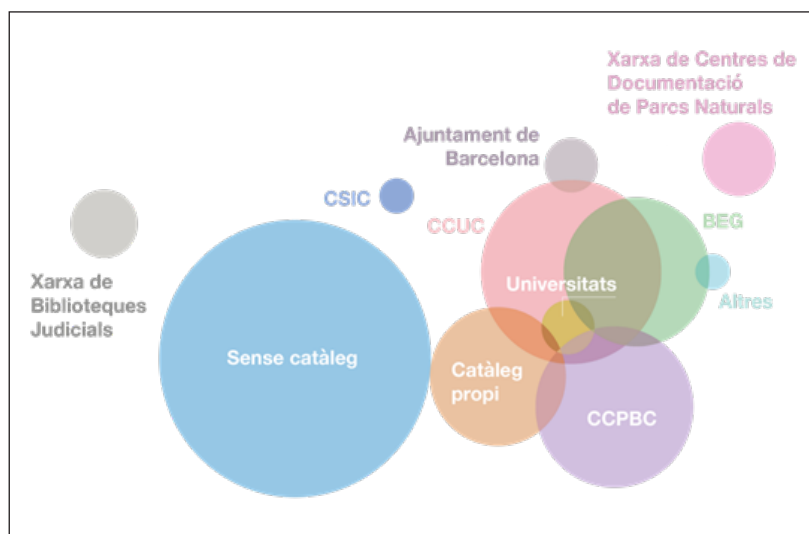
A part de les cent cinquanta-vuit biblioteques que no tenen catàleg, n'hi ha tretze que només tenen un catàleg propi, i les cent setanta-vuit restants (el 51 % del total d'especialitzades) estan en catàlegs col·lectius, tal com es mostra a la figura següent. El [Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya \(CCUC\)](#) està format per noranta-dues biblioteques, seguit pel [Catàleg Col·lectiu del Patrimoni Bibliogràfic de Catalunya \(CCPBC\)](#), per seixanta-tres i el [CBEG](#), per seixanta.

Gràfic 8. Nombre de biblioteques als catàlegs

A la imatge següent s'aprecia millor la importància que tenen els catàlegs segons la mida en nombre de biblioteques i les interseccions entre elles (biblioteques que estan a més d'un catàleg). Hi ha algunes xarxes o catàlegs aïllats, com el de la [Xarxa de Biblioteques Judicials](#), les biblioteques catalanes del [CSIC](#) i la Xarxa de Centres de Documentació de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona. És comprensible que la xarxa de judicials n'estigui al marge, atesos la seva natura i objectiu (servir al personal de Justícia), però seria desitjable que el fons bibliogràfic de les biblioteques del CSIC que es troben a Catalunya i el dels centres de documentació de parcs naturals de la Diputació de Barcelona fos recuperable en altres catàlegs. En aquest cas, estem parlant del CCUC, que no només inclou les biblioteques universitàries, sinó també el 31 % de les BEG, així com altres d'especialitzades i part de les biblioteques del Servei de Documentació i Accés al Coneixement que gestiona [BCNExplora](#), i que, com es pot observar al gràfic següent, s'ha convertit en el catàleg de biblioteques acadèmiques i especialitzades per excel·lència.

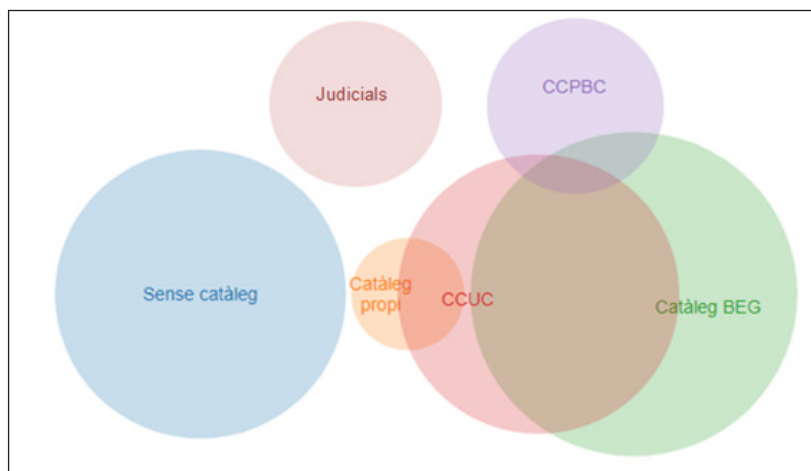
Gràfic 9. Catàlegs de biblioteques especialitzades a Catalunya

La situació de les BEG i els catàlegs mereix una anàlisi específica, que es pot apreciar de manera molt visual al diagrama següent. De les cent trenta-vuit biblioteques que conformen el seu univers, quaranta-sis (el 33 %) no tenen catàleg. Estem parlant sobretot de biblioteques d'arxius (54 % de les BEG sense catàleg). També de biblioteques de l'Administració (17 %), amb dues de judicials (Biblioteca del Palau de Justícia de Girona i Escola Judicial), dues de governamentals (la Biblioteca de Ciències de la Salut de Catalunya i la del Centre de Mecanització Agrària) i quatre d'institucions autònomes o independents. Aquest últim cas semblaria indicar que el fet de no dependre del Govern de la Generalitat hagués minvat la capacitat d'aquestes institucions de relacionar-se «bibliotecàriament» amb ell, com si figurar al mateix catàleg bibliogràfic anés en contra de la seva autonomia o independència. Per acabar, s'ha de mencionar que el 15 % d'aquestes biblioteques sense catàleg són de centres sanitaris i, en menor mesura, de centres de recerca i museus.

També és notòria la superposició entre el catàleg BEG i el CCUC. Hi ha més biblioteques del CBEG al CCUC (trenta-cinc) que fora (vint). Dit d'una altra manera, el 60 % de les biblioteques del CBEG són al CCUC. Segons el Directori, fins i tot hi ha biblioteques de tipologia BEG que són al CCUC però no al CBEG: la Biblioteca i Centre de Documentació d'Empresa-BICDE, i el Servei de Documentació de l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries.

Gràfic 10. L'XBEG i els catàlegs

Deixant de banda el CCPBC, l'anàlisi del panorama estaria indicant que s'ha d'aprofundir en l'automatització o la presència en OPAC d'una tercera part de l'XBEG, si és possible dins el CBEG, alhora que la superposició o la duplicitat CBEG-CCUC podria fer pensar en una manera de treballar més cohesionada, per exemple, un subcatàleg BEG dins el CCUC.

4.2 Xarxes

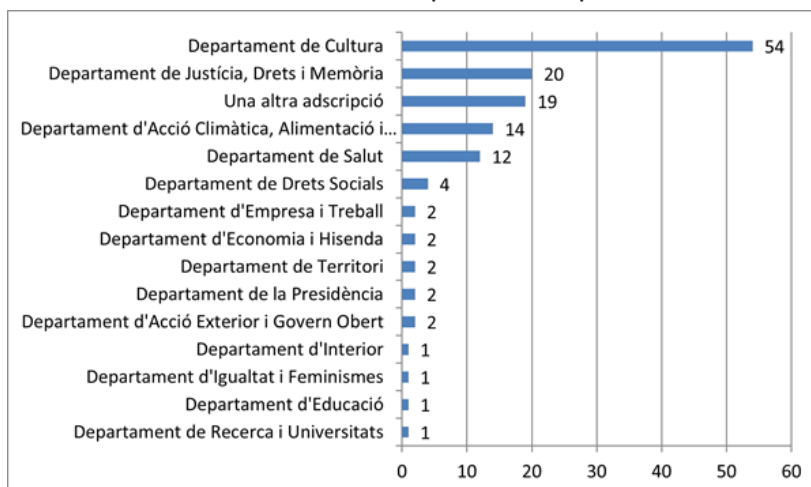
4.2.1 La Xarxa de Biblioteques Especialitzades de la Generalitat

Hem arribat a aquest apartat sobre l'XBEG, havent ja parlat, de manera inevitable, sobre el seu pes al si de les especialitzades.

Ja sabem que l'XBEG representa el 39 % del total de les especialitzades. Ara, però, observarem la repartició per departaments, on trobem que el Departament de Cultura sobresurt amb cinquanta-quatre biblioteques (un altre 39 %, ara sobre l'XBEG). Aquest departament és el que, mitjançant el Servei de Biblioteques, dona suport a la coordinació de les BEG, i per presència i finalitats és lògic que sigui l'impulsor principal de la Xarxa.

El segueix el Departament de Justícia, amb les disset biblioteques de la Xarxa de Biblioteques Judicials; el d'Acció Climàtica, on hi ha la meitat dels centres de documentació de parcs naturals, i el de Salut, sense perdre de vista que n'hi ha dinou que són d'altres adscripcions (institucions mixtes i autònomes, etc.).

Gràfic 11. XBEG per adscripció

Tenim una definició conceptual de les BEG: «són el conjunt de biblioteques especialitzades de titularitat de l'Administració de la Generalitat de Catalunya i de les entitats de dret públic que en depenen. Tanmateix, també s'hi inclouen biblioteques d'entitats diverses amb participació de la Generalitat» (vegeu l'apartat 3.2). Segurament, però, no podem dir que totes les BEG siguin realment a la Xarxa, ja que moltes no estan al CBEG o ni tenen catàleg, o senzillament figuren a l'XBEG però no hi participen de manera activa. Hem vist que, a grans trets, estan organitzades en judicials, governamentals, de parcs naturals i algunes de relacionades amb cultura, ciència, art i salut.

A la pàgina web mencionada, trobem, a més del conegut catàleg, un fulletó i xarxes socials. Es troba a faltar, però, una norma legal que defineixi i reguli l'XBEG, fet que, com s'explicarà més endavant en aquest mateix apartat, estaria a prop de solucionar-se mitjançant un decret.

Abans d'entrar en l'activitat de l'XBEG, repassarem breument què ha estat la Xarxa al llarg dels anys. Fullà (1998) ja donava testimoni de les «biblioteques dels departaments i altres organismes de la Generalitat», i observava que el 68 % d'aquestes van ser creades amb el restabliment de la Generalitat a finals dels anys setanta i dècada dels vuitanta, un 12 % que és anterior i el restant 20 %, posterior. Ressalta el caràcter històric de la biblioteca de l'Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca del Penedès (1902, i en actiu actualment), la Delmiro de Caralt (1924, actualment dins la Biblioteca del Cinema de la Filmoteca), el Museu Nacional d'Art de Catalunya (1906) i el Museu d'Arqueologia de Catalunya (1935). El 1998, precisament, i segons recull l'autora, va sorgir el «projecte d'automatització interdepartamental» amb el programari VTLS, que moltes recordem, i que, gestionat per la Biblioteca de Catalunya, va suposar el primer catàleg de les BEG i va ser la base per sustentar la Xarxa.

L'any següent, Cuende (1999), responsable del catàleg i coordinadora de facto de la Xarxa, mencionava les diverses tipologies de biblioteques de departaments i ens de la Generalitat des de principis del 1990 (en troba seixanta-dues) i descrivia els esforços per construir i automatitzar l'XBEG. La mateixa autora va informar sobre el progrés de la Xarxa en successives publicacions (Cuende et al., 2006, Cuende, 2008 i 2010) fins a plegar del càrrec.

Algunes bibliotecàries de la Xarxa van decidir unir forces i constituir la Comissió Gestora de les BEG, activa des de mitjan dècada del 2000. Aquesta comissió, que funciona de manera voluntària i amb el suport del Servei de Biblioteques, ha anat afrontant problemàtiques comunes (Comissió, 2007) i donant informació sobre la seva activitat per a les publicacions en aquest ANUARI DE BIBLIOTEQUES, LLIBRES I LECTURA (Vivó, 2020), inclòs aquest article.

Anys després, Martí i Massaguer (2015) mostraven unes dades quantitatives interessants. Mencionen seixanta-dues biblioteques (n'hem trobat seixanta actualment al CBEG segons el Directori), treballadors, préstecs (aproximadament la meitat d'usuaris interns i l'altra d'externs), col·leccions, etc. I després del lideratge de Maite Cuende, unes altres companyes han volgut contribuir al desenvolupament de l'XBEG constatant «els beneficis del treball cooperatiu» i instant «l'Administració pública a ampliar el suport institucional i organitzatiu que reben les BEG per seguir oferint un servei de qualitat i acomplir els nous reptes de futur» (Bosch, Heidepriem, 2016).

Per al període d'aquesta anàlisi, el fet més important és sense dubte l'impuls que la Comissió ha donat a la creació d'un nou decret de creació de la Xarxa de Biblioteques Especialitzades i Centres de Documentació de Catalunya, que no es refereix a les BEG sinó a totes les especialitzades. Així, el 13 de febrer del 2023 es va endegar una [consulta pública](#) que, en el moment de lliurar aquest article, es troba en fase de retorn després de tancar-se un període per rebre contribucions i que defineix quatre objectius, relacionats amb la cooperació, els serveis comuns, el catàleg compartit i la promoció.

També s'han programat activitats formatives gratuïtes per al personal de les BEG per al 2024, s'ha constatat la necessitat de disposar d'un repositori digital compartit [tot i que alguns departaments tenen el repositori propi, proveït pel Consorci de Serveis Universitaris de Catalunya (CSUC), que, a través de l'agregador SIRENA de la Generalitat, genera

un únic punt de consulta] i s'han tractat temes relacionats amb la imatge corporativa i les xarxes socials.

És important mencionar que s'ha fet un pas endavant per a l'ús d'indicadors estadístics comuns. Així, i tal com l'autor d'aquest article i tres col·legues de biblioteques especialitzades expliquem a Navas-Fernández et al. (2022), vam elaborar un marc d'indicadors per a biblioteques especialitzades, basat en la normativa ISO i «Síntesi», el sistema d'indicadors per a biblioteques públiques. Aquest marc, disponible gratuïtament en línia, es va comunicar al Servei de Biblioteques perquè el valorés. El Servei va informar que aquest marc seria d'utilitat a l'hora d'adaptar per a l'ús de les BEG el sistema d'indicadors per a les biblioteques públiques, «Síntesi».

A més a més, cinc biblioteques de la Xarxa participen en el circuit de préstec interbibliotecari gratuït amb les públiques, i es preveu que durant l'any 2024 se n'hi afegixin tres més i que el 2025 s'obri a totes les biblioteques que vulguin.

4.2.2 Xarxa de Biblioteques Judicials

Ja hem parlat de les judicials a les anàlisis quantitatives anteriors. Es tracta d'una [xarxa](#) formada per divuit biblioteques situades en els tribunals i jutjats de Catalunya, que donen serveis d'informació i documentació a personal de l'Administració de Justícia a Catalunya. Aquesta xarxa és part de la Red de Bibliotecas Judiciales del Centro de Documentación Judicial (CENDOJ) del Consejo General del Poder Judicial i disposa d'una carta de serveis molt desenvolupada i una infografia interessant amb el nombre de biblioteques, personal, fons bibliogràfic, dades de serveis i usuaris, etc.

Durant el 2021, les judicials van participar en el programa SomJusticia.Cat, que tenia l'objectiu de donar visibilitat a les xarxes socials Flickr, Twitter i Instagram, de diferents perfils professionals que hi ha al Departament de Justícia.

El setembre del 2022, va organitzar un seminari intern de caràcter presencial, per tractar temes com el llibre electrònic a l'àmbit jurídic, la confecció de nous serveis de difusió d'informació i la participació de la Xarxa en el repositori digital del Departament. Un mes després, el CENDOJ va organitzar les [X Jornadas de Bibliotecas Judiciales](#), en les quals va participar personal de la xarxa catalana.

4.2.3 Xarxa de Centres de Documentació dels Parcs Naturals de Catalunya

Està formada per centres de documentació de parcs naturals de la Generalitat de Catalunya i de la Diputació de Barcelona. Per part de la Generalitat, en concret, del Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural, es tracta del Centre d'Informació i Documentació de Medi Ambient i onze [centres de documentació de parcs naturals](#). Tots ells formen part del CBEG i del CCUC, com hem vist en l'apartat 4.1. Quant a la Diputació de Barcelona, es tracta dels tretze centres de la seva [Xarxa de Parcs Naturals](#) (tot i que la persona responsable d'aquesta xarxa ens informa que actualment no serien tretze centres, sinó onze, ja que el de la Masia de Can Comas i el d'Activitats Espeleològiques no estan actius), que disposen de catàleg propi, però que no són al CCUC. En total, doncs, la [Xarxa de](#)

[Centres de Documentació de Parcs de Catalunya](#) està composta per vint-i-cinc centres, i aquest any 2024 celebra els trenta anys de col·laboració conjunta i els vint anys de conveni de col·laboració institucional.

Al seu torn, aquesta xarxa, coordinada per les dues administracions mencionades, és el nucli de la «xarxa informal» DocAmbCat ([Centres de Documentació Ambiental de Catalunya](#)), que engloba més de cent unitats d'informació. Enguany celebra els deu anys d'existència i forma part del seu homònim a escala estatal, la [Red de Centros de Información y Documentación Ambiental](#).

La DocAmbCat organitza cada dos anys cursos de formació gratuïts per al personal de les seves biblioteques i biblioteques col·laboradores. El 2021 se'n van oferir quatre de virtuals, amb una mitjana de vint-i-vuit assistents i una bona rebuda i valoració. També cada dos anys organitza la Jornada de Documentació Ambiental. La [quarta](#), sobre comunicació virtual, amb setanta-cinc assistents, es va celebrar en línia el 2020, i la [cinquena](#), amb cinquanta-nou participants i el títol «Biblioteques i medi ambient amb veu de dona», va tenir lloc el 2022 en format presencial a l'Institut d'Estudis Catalans com les tres primeres.

Una altra funció de la Xarxa és la celebració d'efemèrides ambientals, especialitat de la casa, amb una participació d'entre quinze i vint biblioteques a cadascuna. L'efemèride fixa cada any i que aconsegueix més biblioteques participants és la Setmana de la Natura, que organitza la Xarxa per a la Conservació del Territori, que el 2022 aconseguí noranta-tres biblioteques implicades amb cent quaranta activitats, més d'un 23 % del total d'activitats ambientals previstes.

4.3.4 Altres

Unes altres biblioteques i centres de documentació no formen part de les xarxes catalanes, però sí d'espanyoles. Són les següents:

- La Biblioteca del Parlament de Catalunya, dins [RedParlamenta](#).
- La Biblioteca de Ciències de la Salut a [REBISALUD](#). El XII Encuentro de Bibliotecas Virtuales de Salud va tenir lloc a la seu de la biblioteca catalana el 2022.
- El Centre de Documentació Joaquina Alemany i Roca de l'Institut Català de les Dones, que és part, juntament amb altres biblioteques de temàtica feminista (Biblioteca Francesca Bonnemaison, Centre de Documentació de Ca la Dona, i Centre d'Estudis i Documentació de les Dones de la Universitat de Lleida), de la [Red de Centros de Documentación y Bibliotecas de Mujeres](#).
- Les biblioteques de la Red de Bibliotecas del CSIC. Segons Sau (2020), eren catorze. Al Directori en figuren deu, i al portal del CSIC, set (les biblioteques del Centro Mediterraneo de Investigaciones Marinas y Ambientales; Centro Nacional de Microelectrónica-Instituto de Microelectrónica de Barcelona; Centro de Investigación y Desarrollo Pascual Vila; Geociencias Barcelona; Institución Milá y Fontanals de Investigación en Humanidades; Institut Botànic de Barcelona, i Instituto de Ciencia de Materiales de Barcelona). Les tres que falten aquí són la Biblioteca i Mediateca (dues unitats dife-

renciades) del Museu de Ciències Naturals de Barcelona, que no són part de la Red de Bibliotecas del CSIC, sinó que són biblioteques associades, i l'Institut d'Investigació en Intel·ligència Artificial (per al qual no trobem biblioteca al [portal](#)).

- La Biblioteca de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que forma part de la [Red de Bibliotecas de los Archivos Estatales](#) i del seu catàleg col·lectiu.
- Biblioteca General e Històrica, que forma part de la [Red de Bibliotecas de Defensa](#).

També hi ha biblioteques que formen part de xarxes internacionals:

- Biblioteca del Cinema a [BiblioCI](#) (Red de Bibliotecas Iberoamericanas de Cine).
- Biblioteca de la Casa Amèrica Catalunya a REDIAL ([Red Europea de Información y Documentación sobre América Latina](#)).

5 Reflexions finals

Analitzant les dades del Directori, hem vist que les especialitzades representen el 37 % de totes les biblioteques a Catalunya. Tenint un pes relatiu tan important, és greu que no se'ls hagi prestat l'atenció i recursos que sí que tenen les públiques (52 %) i les universitàries (10 %). Dins les especialitzades, la tipologia més nombrosa és la de biblioteques de l'Administració (24 %) i prop de la meitat del total (46 %) no disposen d'OPAC. L'*Informe global: situación de las bibliotecas especializadas en España* dibuixava una situació molt similar en l'àmbit espanyol (Navas-Fernández, 2023).

El 39 % de les especialitzades són BEG, amb una gran presència del Departament de Cultura. No és casualitat que sigui aquest mateix departament el que hagi impulsat la consulta pública esmentada per al projecte de decret de creació d'una xarxa de biblioteques especialitzades i centres de documentació. Aquesta és una iniciativa que s'ha de celebrar i que, de fet, recull les [opinions i suggeriments del personal d'especialitzades](#). A l'*informe*, signat per la Direcció General de Promoció Cultural i Biblioteques, s'agraeixen o fins i tot «es valoren positivament» les aportacions. Quant a la coordinació de la xarxa, opinem que l'ideal seria un òrgan com el que té el CSUC (abans Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya), és a dir, una oficina dotada de personal, recursos i capacitat de decisió, com a eina principal per poder dur a terme una gestió centralitzada, en comptes de fer-la de manera voluntària com fins ara mitjançant la Comissió BEG i el suport del Servei de Biblioteques.

En l'*informe* de retorn, es diu que hi ha «la voluntat d'establir els òrgans de coordinació de la xarxa d'acord amb les demandes de les pròpies BEG» sense que aquesta afirmació, al nostre entendre, estigui revelant la natura d'aquests òrgans (potser no se sap del cert, encara). Si la cobertura d'aquesta xarxa supera la Generalitat i abraça altres administracions, com ara la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona, estariem davant d'un organisme mult titular que segurament requeriria una governança composta, ja que seria estrany que una administració volgués cedir completament els seus equipaments a una altra.

Quant al catàleg compartit, potser abans de saltar a especialitzades no BEG, s'hauria de tenir en compte que un terç de l'XBEG no és al CBEG (sobretot, arxius i institucions autònomes). És d'esperar que el nou decret ajudi a millorar aquesta situació. I si pensem en un nou catàleg per a totes les especialitzades de Catalunya, estariem parlant, al nostre entendre, de més duplicitats, ja que, com hem vist, el 60 % de les BEG ja són al CCUC. Potser es podria trobar una fórmula per encabir les especialitzades dins el CCUC, ja sigui en forma de subcatàleg o emprant les seves estructures i expertesa. L'informe fa referència a aquest suggeriment, i el descarta.

En aquest moment, potser no val la pena aprofundir més sobre aquest projecte de Decret, ja que s'estarà desenvolupant mentre aquest article es publica i es difon. Sí que podem mencionar un fet que el projecte mateix destaca, i és que la futura xarxa i els seus òrgans de govern han de permetre, i fins i tot impulsar, la cooperació entre biblioteques. Així, tal com s'organitzen les biblioteques jurídiques catalanes, ho podrien fer les governamentals. Un bon exemple seria el cas de les biblioteques governamentals fineses, tal com explicava Kähö (2015) a la Jornada BEG d'aquell any. I les de museus podrien prendre nota de l'experiència de la xarxa espanyola BIMUS ([Red de Bibliotecas de Museos](#)). També és interessant explorar la col·laboració entre biblioteques de temàtiques similars.

Però no tot és sector públic. Hem vist que el 35 % són de biblioteques d'institucions privades, en què hi ha molt a millorar (automatització, personal especialitzat, cooperació...). Si ens fixem en les empreses, només havíem trobat set centres de documentació. Els estudis oficials ja fa temps que les consideren com a sortides professionals, però observant aquests únics set centres, no semblaria que s'estigui aconseguint gran cosa a Catalunya. Segurament no és l'única manera d'avaluar-ho, però. En qualsevol cas, si tenim en compte tot el sector, que també inclou associacions, col·legis professionals i centres sanitaris i de recerca, el món bibliotecari hauria de saber veure que té davant un nínxol d'interès. Per exemple, el Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya (COBDC) podria definir perfils professionals i identificar llocs de treball, i promocionar-ne la creació i incentivar-ne l'ocupació; la Facultat d'Informació i Mitjans Audiovisuals de la UB podria impulsar una xarxa de col·laboració amb empreses per a projectes documentals i oferiment de personal en pràctiques, i el decret esmentat podria proporcionar a aquests centres un accés al catàleg sempre que hi treballés personal titulat i un mínim d'obertura en el préstec o el préstec interbibliotecari... Són idees que llancem a l'aire sense voler criticar ningú i sense saber del cert què s'està fent ja, però que pensem que van en bona direcció.

Una eina que no tenim i que podria enfortir les especialitzades és una associació professional de personal bibliotecari documentalista. Podria crear-se un grup de treball al si del COBDC, però amb treball voluntari és difícil encarar els reptes complexos que se'ns presenten. Així que ja per demanar, que no quedi: una mena d'[Special Library Association](#) a la catalana.

A tall de cloenda, i tenint en compte la diversitat de tipologies i titularitats, la situació de les biblioteques especialitzades no pot ser cap altra cosa que molt diversa i heterogènia. Sau (2016) hi veia aspectes negatius («l'ampolla mig buida») i positius («l'ampolla mig plena»). Entre els negatius, la manca de reconeixement i suport institucional, i de popularitat; entre els positius, la voluntat del seu personal, les iniciatives i projectes, i les xarxes que

ja existeixen. Per millorar, pensem que «no hi ha una recepta única per a totes, i potser el primer pas seria identificar *partners* i xarxes, i no només dins la mateixa institució o administració, sinó per afinitat temàtica o tipus de públic, per exemple. Cal superar barreres geogràfiques, institucionals i administratives, simplificar processos, no posar les col·leccions al centre de la nostra acció sinó els usuaris, i aconseguir que les biblioteques especialitzades i els centres de documentació siguin importants al si de les seves institucions (participant dels seus projectes, treballant transversalment, assumint reptes i sortint de la zona de confort). Hem de buscar les oportunitats, no esperar-les» (Navas-Fernández, 2023). També, per donar visibilitat a aquestes unitats d'informació, es poden seguir els consells del Consejo de Cooperación Bibliotecaria (2023), mitjançant la web institucional o una de pròpia, xarxes socials, catàlegs en línia, projectes de digitalització, col·laboració amb xarxes de biblioteques i difusió de l'activitat, entre d'altres.

Les biblioteques especialitzades mereixen més recursos i oportunitats. Hi ha moltes biblioteques unipersonals, sense catàleg, sense recursos... El seu personal no rep el suport corporatiu i associatiu que sí que reben els professionals de públiques i universitàries, al nostre entendre. I qui escriu aquestes línies ha vist desaparèixer o caure en l'oblit (que és l'antesala de la desaparició) algunes de les biblioteques on ha treballat. No obstant això, fa temps que alguna cosa es mou, i aquest decret serà segur una fita important, decisiva per als propers anys, que podrà ajudar a construir un teixit bibliotecari bo per a tothom, inclòs el públic general.

6 Reconeixements

Aquest article està dedicat a Maite Cuende, Eulàlia Sau, Lourdes Vivó, i a totes les companyes, conegudes i anònimes, que han lluitat i lluiten per donar visibilitat a les biblioteques especialitzades.

També volia agrair la col·laboració de Mònica Leida, Joaquim Miret i Montserrat Grabolosa, per proporcionar informació valuosa sobre la Comissió BEG, la Xarxa de Biblioteques Judicials i DocAmbCat, respectivament.

7 Bibliografia

Tots els enllaços consultats entre desembre de 2023 i gener de 2024.

Bosch Jorba, Elvira; Heidepriem Olazábal, Helena (2016). "Les Biblioteques Especialitzades de la Generalitat de Catalunya". En: *14es Jornades Catalanes d'Informació i Documentació*, Barcelona, 3 i 4 de març, 19 p. <<https://www.cobdc.net/14JCID/wp-content/uploads/comunicacions/bib-especialitzades-gencat.pdf>>

Comissió Gestora de les BEG (2007). "Les biblioteques especialitzades de la Generalitat de Catalunya: estat de la qüestió (primera part)". *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 46 (maig-agost), p. 67-80. <<https://www.raco.cat/index.php/item/article/download/123059/170809>>

- Consejo de Cooperación Bibliotecaria (2023). "Recomendaciones de visibilidad para las bibliotecas especializadas". <<https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/Infografia-recomendaciones-def.png>>
- Cuende, Maite [et al.] (1999). "Les biblioteques especialitzades de la Generalitat". En: *7es Jornades Catalanes de Documentació*, Barcelona, 4-6 nov., p. 151-161. <<https://cobdc.org/wp-content/uploads/64.pdf>>
- Cuende, Maite, [et al.] (2006). "Xarxa de les Biblioteques Especialitzades de la Generalitat reglamentació, planificació estratègica i apostes de futur". En: *10es Jornades Catalanes d'Informació i Documentació*, 25-26 maig. Presentació. <<https://cobdc.org/wp-content/uploads/cuende.pdf>>
- Cuende, Maite (2008). «Les biblioteques especialitzades i els centres de documentació: situació en el Sistema Bibliotecari català i línies de futur». *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 48 (gen.-juny), p. 72-87. <<http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/103191/224446>>
- Cuende, Maite (2010). "Bibliotecas especializadas de la Generalitat de Catalunya: trabajando en red desde 1998". En: *Xornada sobre bibliotecas especializadas: visibilidad, accesibilidades e usabilidad das bibliotecas especializada*, Museo Etnológico, Ribadavia (Ourense), 20 d'octubre. <<http://es.slideshare.net/especializadasribadavia/maite-cuende-catalunya>>
- Fullà, Núria ; Serra, Gemma. (1998). "Les Biblioteques dels departaments i altres organismes de la Generalitat de Catalunya". *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 23 (juliol-desembre), p. 49-58. <<http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/22529/22363>>
- Kähö, Elna (2015). "Creating of new library and information services within the Finnish Government". En: *Jornada de les Biblioteques Especialitzades de la Generalitat*, 2015. Presentació. <<https://es.slideshare.net/justicia/el-sistema-finlands-de-biblioteques-governamentals-elina-kh>>
- Martí, Rosa; Massaguer, Meritxell (2015). "Biblioteques especialitzades de la Generalitat: estat de la qüestió". *DeCultura*, núm. 21 (maig), 10 p. <<https://drac.cultura.gencat.cat/handle/20.500.12368/14828>>
- Navas-Fernández, Miguel; Gassol, Esther; Monteiro, Yolanda; Lapardina, Belén (2022). "Marc d'indicadors per a biblioteques especialitzades". <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Hdj44I2aXbuBDIVLMRVb_YnWOiC6CBQ36iHZZ1Mc4/edit?usp=sharing>
- Navas-Fernández, Miguel (2023). "El cercle viciós de les biblioteques especialitzades (i com trencar-lo)". *Blok de BID*, 26/04/2023. <<https://www.ub.edu/blokdebid/ca/content/el-cercle-vicios-de-la-invisibilitat-de-les-biblioteques-especialitzades-i-com-trencar-lo>>
- Sau Baiget, Eulàlia (2016). "Les biblioteques especialitzades a Catalunya (2014-2015)". *Anuari de l'Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 4 (2016), p. 101-122. <<http://www.raco.cat/index.php/AnuariObservatori/article/view/313599>>
- Shumaker, David (2011). "Special Libraries". *Encyclopedia of Library and Information Sciences*, p. 4966-74. 3rd ed. New York: Taylor and Francis.
- Vivó Boada, Lourdes (2020). "Les biblioteques especialitzades de la Generalitat de Catalunya (2016-2019)". *Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 6, p. 276-289. <<https://raco.cat/index.php/AnuariBLL/article/view/399214>>

Editors
Lluís Agustí
Maite Comalat

ANUARI DE BIBLIOTEQUES, LLIBRES I LECTURA 2023